

Sabbat en Zondag – Een Schriftelijke en Historische Onderbouwing van haar Overgang

Het onderwerp *Sabbat en zondag* heeft in de afgelopen jaren veel stof op doen waaien. Deze discussie gaat de kerken niet voorbij. Bepaalde leden bestuderen van andere religies, zoals het Jodendom of Zevendedagadvertisten. Daarbij komen ze plotseling tot andere gedachten over de rustdag. Waar dit voor hen altijd de eerste dag van de week is geweest, de zondag, blijken ze nu voorstander te zijn van de zevende dag van de week, de zaterdag. Het argument is dan dat de tien geboden duidelijk aangeven dat we de *zevende dag* behoren te heiligen, en niet de eerste dag van de week. De vraag die dan op komt, is waarom heeft het Christendom dit verandert naar de eerste dag van de week? In dit artikel gaan we in op het concept van de rustdag, de reden voor het houden ervan, en de overgang van de laatste dag naar de eerste dag van de week voor de rustdag.

Concept van de Rustdag

Als eerste het *concept van de rustdag*. Direct na de schepping lezen we, “Als nu God op den zevenden dag volbracht had Zijn werk, dat Hij gemaakt had, heeft Hij *gerust op den zevenden dag van al Zijn werk, dat Hij gemaakt had*” (Gen. 2:2).¹ In het originele staat er voor “gerust” het woord “Sabbat.” De betekenis is om te “rusten, stoppen (met werken), of het houden van de rustdag.” De Heere maakt duidelijk wat de dag inhoudt. Deze is gezegend en geheiligd, “God heeft den zevenden dag *gezegend en dien geheiligd; omdat Hij op denzelven gerust heeft van al Zijn werk, hetwelk God geschapen had om te volmaken*” (Gen. 2:3). Het woord *heiligen* heeft hier de betekenis van “apart zetten.” Hetzelfde is gebeurt met de tools die gebruikt zijn in de tabernakel. In zekere zin zijn dit gewone werktuigen, zoals een vork. Maar deze zijn apart gezet voor het gebruik in dienst van de Heere. De eerste vraag is, waarom heeft de Heere de rustdag ingesteld? Dit kan niet in de eerste plaats te maken hebben met het rusten vanwege moeheid. God heeft wel “gewerkt” aan Zijn schepping, maar dit maakte Hem niet moe. We lezen namelijk in de Schrift, “*Hebt gij niet gehoord, dat de eeuwige God, de HEERE, de Schepper van de einden der aarde, noch moede noch mat wordt?*” (Jes. 40:28). Waarom heeft de Heere dan gerust? Het antwoord is dat Hij zich wilde verlustigen in Zijn schepping. Daarom is ook het doel van de gehele schepping om God te verheerlijken. Dit is dan ook specifiek het doel van de rustdag. Tegelijkertijd heeft de Heere deze dag gegeven voor de mens om in lichaam en geest tot rust te komen van zijn dagelijkse werk. Een belangrijk punt om te melden over de rustdag is dat dit een van de *tekenen van het oude testament* wordt genoemd. In Exodus lezen zegt de Heere, “*Gij zult evenwel Mijn sabbatten onderhouden; want dit is een teken tussen Mij en tussen ulieden bij uw geslachten; opdat men wete dat Ik de HEERE ben, Die u heiligt*” (Ex. 31:13). Het woord voor teken is hetzelfde als gebruikt is voor de besnijdenis (Gen. 17:7). Dat het teken van de Sabbat te maken heeft met het verbond, is te zien in enkele verzen later. Het is namelijk “tot een eeuwig verbond” (Ex. 31:16). Let dat het woord verbond soms direct verbonden is met het woord testament (Hebr. 10). Dit en dat de Sabbat het teken is van het verbond, is belangrijk om in gedachten te houden als het gaat om de overgang van het Oude Testament naar het Nieuwe Testament. Nu het concept van de rustdag duidelijk is, rijst de vraag, wat het fundament of reden voor het houden van de rustdag?

1 De benadrukkingen in dit artikel zijn *cursief* en aangebracht door de schrijver.

Redenen voor het Houden van de Rustdag

In de tweede plaats gaan we in op de *reden* voor het houden van de rustdag. We vinden verscheidene redenen die de Heere zelf aandraagt. De eerste is te vinden in de *scheppingsorde*. Al vanaf het eerste begin maakt God duidelijk gemaakt dat een dag is apart gezet als rustdag (Gen. 2:2). Dit was ook het geval voor de wetgeving op Sinai. Een voorbeeld is wanneer de Heere het volk Israel manna geeft. Hij geeft aan dat de Sabbat een rustdag is. Mozes zegt tot het volk, “Dit is het dat de HEERE gesproken heeft: *Morgen is de rust, de heilige sabbat des HEEREN; wat jij bakken zoudt, bakt dat, en ziet wat jij zieden zoudt; en al wat overblijft, legt het op voor u in bewaring tot den morgen*” (Ex. 16:23). In context blijkt die “morgen” te verwijzen naar de Sabbatdag. Echter, een bevestiging van dit ongeschreven gebod is gegeven tijdens de wetgeving op Sinai. Daar zegt de Heere, “*Gedenk den sabbatdag, dat jij dien heiligt. Zes dagen zult jij arbeiden en al uw werk doen; Maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN uws Gods; dan zult jij geen werk doen...Want in zes dagen heeft de HEERE den hemel en de aarde gemaakt, de zee, en alles wat daarin is, en Hij rustte ten zevenden dage; daarom zegende de HEERE den sabbatdag, en heiligde denzelven*” (Ex. 20:8-11). Hier blijkt duidelijk dat de laatste dag van de week apart gezet is. De mens moet deze te heiligen. Dat wil zeggen apart te zetten voor de Heere en Zijn dienst. De reden voor deze zevende dag is omdat de Heere zelf rustte op deze dag. Het is hier gebaseerd in de scheppingsorde. Daarom is ook duidelijk dat in het Oude Testament de zevende dag de Sabbat is. Voor degenen die ook vandaag de dag de zevende dag willen houden als rustdag, verwijzen vaak terug naar dit gebod. “Ziet,” zeggen ze, “God heeft de zevende dag bevolen in Zijn geboden. Daarom moeten we de zevende dag houden. Het is zelfs naar de scheppingsorde.” Maar is deze redenering juist? Als we dit gebod met de rest van de Schrift vergelijken, dan is veranderd de Heere ook de oorzaak van het houden van de rustdag.

Een tweede reden voor het houden van de Sabbat is de uittocht uit Egypte. Met andere woorden *verlossing uit de slavernij*. Dit is te vinden ook in de Tien Geboden. Echter, ditmaal is deze uitgewerkt in Deuteronomium. Daar staat, “*Onderhoud den sabbatdag, dat jij dien heiligt...Zes dagen zult jij arbeiden en al uw werk doen. Maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN uws Gods; dan zult jij geen werk doen...Want jij zult gedenken dat jij een dienstknecht in Egypteland geweest zijt, en dat de HEERE uw God u vandaar heeft uitgeleid door een sterke hand en een uitgestrekte arm; daarom heeft u de HEERE uw God geboden, dat jij den sabbatdag houden zult*” (Deut. 5:12-15). Met andere woorden, aan het einde van de woestijnreis is de reden voor het houden van de Sabbat vooral gegrond in het *verlossingswerk* door de Heere. Israel had jarenlang gedient in Egypte als slaven. Maar God heeft hen uit die slavernij verlost. Dit is nu dan ook de belangrijkste reden voor het houden van de rustdag. Hieruit blijkt dat de Heere zelf de grond voor de rustdag gewijzigd heeft van de schepping naar de verlossing. Het is belangrijk om dit in gedachten te houden als het gaat om de verandering van zaterdag naar zondag. Voordat hier op in gegaan wordt, is het goed om na te gaan wat het verschil is tussen het Oude en Nieuwe Testament.

Verskil tussen het Oude Testament en Nieuwe Testament

Er zit verschil tussen beide testamenten. Dit heeft alles te maken met de verandering van de dag voor de rustdag. Zoals eerder aangegeven, is de Oud Testamentische sabbatdag een teken van het oude testament (of verbond). De vraag is, wat is de functie van het Oude Testament? Eenvoudig weg gezegd, het *zag uit* naar de komst van de Messias. Alle ceremoniele (tempel) wetten onder het oude testament wezen naar Christus. De vele offers lieten zien dat er een plaatsvervanger nodig is

voor de zondaar. Het was een vooruitblikken op de komst van Hem die alles zou vervullen (Heb. 10:1). De wetten waren een onderwijzer tot Christus (Gal. 3:24). Met de komst van Jezus Christus zijn al deze zaken vervuld (Heb. 10:14-18, Gal. 3:19). Maar wat is dan de functie van het Nieuwe Testament? Wat doet de Nieuw Testamentische kerk? Deze vraag is eenvoudig te beantwoorden. Zoals het oude testament vooruit keek naar de Messias, zo mag de Nieuw Testamentische kerk *terugkijken* op het volbrachte werk van de Zaligmaker. De tempeloffers en ceremoniele wetten zijn daardoor niet langer nodig. De profeet Daniel had dit al voorzien, met de komst van de Messias zullen de offers ophouden (Dan. 9:26-27). In samenvatting kunnen we dit zeggen. Het oude testament zag vooruit naar de komst van de Christus. Het Nieuwe Testament kijkt terug op de vervulling in de Messias. De vraag is uiteraard wat dit te doen heeft met de Sabbat. Waarom is deze veranderd van de zevende dag naar de eerste dag van de week?

Verandering Rustdag van Zevende naar Eerste Dag van de Week

Hoe kan het dat de Nieuw Testamentische kerk de eerste dag van de week aanhoudt als rustdag in plaats van de zevende dag zoals bevolen in de Tien Geboden? Hiervoor zijn enkele zaken aan te dragen.

Als eerste moeten we zeggen dat het *concept van de rustdag blijft*. Het doel is om één dag per week apart te zetten voor het verheerlijken van God en het rusten van de mens. De teksten in het Oude Testament maken duidelijk dat het houden van een rustdag blijft gelden.

Als tweede kunnen we zeggen dat het vierde gebod bestaat uit een *universeel en een ceremonieel gedeelte*. Universeel wil zeggen dat dit van toepassing is op elk mens, in iedere plaats, en voor alle tijden. Ceremonieel wil zeggen dat dit vervuld is in Christus en niet langer van toepassing is voor de Nieuw Testamentische kerk. Hoe is deze verdeling dan? Het universele gedeelte is dat er een rustdag gehouden moet worden. Eén dag in de week moet apart gezet worden voor de Heere en Zijn dienst. Echter, het deel dat spreekt over de zevende dag valt onder het ceremoniele gedeelte. Hoe kunnen we dit weten? Dit is vanwege de redenen waarom de Sabbat gehouden moest worden. De eerste oorzaak was de scheppingsorde. Daaruit blijkt dat het de zevende dag betreft. Daarna geeft de Heere als reden het verlossingswerk uit Egypte aan. Echter, als we de lijn doortrekken naar het Nieuwe Testament mogen we zeggen dat de reden voor het houden van de Sabbat het verlossingswerk door Christus is. Het verschil met Egypte is dat er een rust was na slaafse arbeid. Maar voor de ware kerk begint het werk vanuit de rust in Christus. Met andere woorden, het is niet langer een werk waarop rust volgt, maar een rusten in Christus waaruit de goede werken volgen. Dit kan alleen vanuit de opstandingskracht van Christus. Paulus schrijft dat een waar christen met Christus gekruisigd is, maar ook met Hem *opgestaan* om zo in een nieuw leven te wandelen (Rom. 6:4). Gezien Hij is opgestaan op de eerste dag van de week, blijkt dit een goede reden voor de eerste dag van de week als rustdag.

Als derde kunnen we stellen dat zoals de *Oud Testamentische kerk vooruit keek*, zo *kijkt de Nieuw Testamentische kerk terug*. Dit is als eerste gericht op de komst van de Christus en Zijn vervulling. Hierin kan echter ook de rustdag worden opgenomen. De Oud Testamentische kerk kijkt uit *naar* de rustdag. Na zes dagen werken volgt een dag van rust. De Nieuw Testamentische kerk kijkt terug naar de rustdag. Vanuit de rustdag volgt de rest van de werkweek. Dit is duidelijk gerelateerd met de testamenten of verbonden zelf. In het Oude Testament was de rustdag een teken van het verbond. Alles in het oude testament keek naar de toekomst, inclusief het gezicht op de rustdag. Dit is met de komst van het Nieuwe Testament vervuld. Daardoor is de rustdag nu aan het begin (van de week) geplaatst. De vraag die dan speelt is, geeft de Schrift hiervoor een basis?

Voorbeelden in het Nieuwe Testament van Overgang

In het Nieuwe Testament zijn er verschillende voorbeelden te vinden die de overgang van de zaterdag naar de zondag bevestigen. Als eerste zien we dat de *disciplen twee maal samenkwamen* op de eerste dag van de week (Joh. 20:19, 26). Met name voor de tweede keer staat er dat ze samenkwam op de “achtste dag.” Dit is het Joodse denkwijze om te spreken over precies een week later. Beide samenkomsten vielen op de eerste dag van de week. Al verwijzen sommigen naar het feit dat men samenkwam “vanwege de vreze voor de Joden” (Joh. 20:19), dit is niet vermeld tijdens de samenkomst op de achtste dag. Daarnaast kunnen we de vraag stellen, als dit niets met samenkomsten op zondag te maken heeft, waarom kwamen ze niet samen op de zevende dag van de week? Dat was toch het vierde gebod? Maar wat blijkt? Juist op deze zondagen verschijnt de opgestane Christus aan de discipelen. Het is niet de dag eerder, noch de dag later in de week. Maar Zijn verschijning valt precies op de eerste dag van de week. Daaruit blijkt dat Christus Zijn goedkeuring en zegen geeft voor het samenkomen op de eerste dag van de week.

Als tweede zien we dat Paulus aanwezig is bij een *samenkomst op de zondag*. Specifiek wordt hier gesproken over de “eerste dag der week,” dus de zondag. Uiteraard vermeld de Schrift dat Paulus voor dit moment ook op de zaterdagen naar de synagoge gegaan. Dit is te verklaren doordat hij het evangelie aan de Joden wil brengen. Deze kwamen nog steeds samen op de zaterdag. Maar de samenkomst in dit gedeelte spreekt over de zondag. Tijdens deze samenkomst gebeuren er twee zaken. Als eerst houden degenen die samenkomen het Heilig Avondmaal. Dit wordt ook wel het “brood breken” genoemd. Als tweede houdt Paulus een preek voor de hoorders. Dit zijn twee elementen van de kerkdienst. De Schrift zegt, “*Op den eersten dag der week, als de discipelen bijeengekomen waren om [1] brood te breken, [2] handelde Paulus met hen...en hij strekte zijn rede uit tot den middernacht*” (Hand. 20:7). Het woord voor “handelen” is ook gebruikt wanneer Paulus het evangelie deelt met de Joden in de Synagoge (Zie Hand. 18:4). Om deze reden vertaalt de King James het woord met “preken.”

Als derde blijkt dat Paulus spreekt over het *collecteren* op de eerste dag van de week. Hij schrijft aan de Corinthiers, “*Op elken eersten dag der week legge een iegelijk van u iets bij zichzelf weg, vergaderende een schat, naar dat hij welvaren verkregen heeft*” (1 Kor. 16:2). Het vorige vers maakt duidelijk dat het gaat om een “verzameling voor de heiligen” (1 Kor. 16:1). Het woord voor verzameling kunnen we ook vertalen met “collecte.” Het blijft verrassend dat de apostel specifiek de eerste dag noemt voor het collecteren. Als deze dag niet apart is gezet, waarom zou hij deze dag noemen waarop dit hoort te gebeuren? Hieruit blijkt dus dat de zondag een speciale betekenis heeft.

Als laatste krijgt Johannes tijdens zijn verbanning op Patmos *een zegen op de Dag des Heeren*. Hij schrijft, “*En ik was in den geest op den dag des Heeren, en ik hoorde achter mij een grote stem, als van een bazuin, Zeggende: Ik ben de Alfa en de Omega, de Eerste en de Laatste*” (Opb. 1:10-11). Uit de omliggende verzen is hier de opgestane Heere Jezus Christus aan het woord. De kantteneningen verduidelijken over de Dag des Heeren, “*Dat is, den eersten dag der week, also genaamd omdat Christus op dien dag is opgestaan van de doden, en omdat de dienst des Heeren alrede op dien tijd van de Christenen, in plaats van den sabbat, werd gepleegd, gelijk alle oude leraars getuigen en ook af te leiden is uit Hand. 20:7 en 1 Kor. 16:2.*” Het is opnieuw verrassend om te zien dat de Zaligmaker juist op de eerste dag van de week verschijnt aan Zijn knecht. Hij krijgt op deze wijze een geestelijke zegen. Bedenk dat Christus had kunnen verschijnen op elke dag van de week. Maar hier gaat het specifiek over de Dag des Heeren. Daaruit mag worden opgemerkt dat deze dag apart gezet is voor de dienst van de Heere. Vanuit hier komt de vraag op, zijn er ook

historische argumenten aan te dragen voor het houden van de eerste dag van de week als rustdag? Dat is zeker het geval.

Historische Argumenten

In de geschiedenis van de Christelijke kerk, zijn er verschillende voorbeelden te vinden van Christenen die samen zijn gekomen op de zondag in plaats van de zaterdag. Een daarvan is wat Ignatius hierover schrijft. Hij was bisschop in de kerk van Antiochie. Interessant genoeg is hij door de apostel Johannes aangesteld in deze gemeente. Hij schrijft in een brief aan de Magnesianen, “Hen die zijn opgebracht in de oude orde van zaken [de Joodse] een nieuwe hoop hebben verkregen, vierten niet langer de Sabbat vierten, maar vierten het leven van de Dag des Heeren. Op deze dag is ook ons leven opnieuw opgerezen door Hem en door Zijn dood.”² Deze brief is geschreven in 110 n.Chr, niet lang nadat de apostelen allen zijn overleden. Hij is echter niet de enige kerkvader die hier wat over zegt. Ongeveer 40 jaar later, in 150 n.Chr., schrijft Justin Martyr, “Op de dag die zondag genoemd wordt, komen allen die in de steden of op het platteland wonen samen in een plaats. Hier worden de verhandelingen van de apostelen of de geschriften van de profeten gelezen, zolang de tijd toestaat. Daarna, wanneer de lezer is opgehouden, onderwijst de voorzitter met woorden, en vermaant [de hoorders] tot het navolgen van deze goede zaken.”³ Hieruit is duidelijk dat de Christelijke kerk samenkwam op zondag. Tijdens deze samenkomsten zijn de Schriften uitgelegd. Dit is precies wat in de kerk gebeurt tijdens de kerkdienst op de eerste dag van de week.

Daarnaast zijn er nog andere voorbeelden te vinden in de *Didache* (90 n.Chr.), de *Brief van Barnabas* (130 na.Chr.) en andere vroegchristelijke geschriften.⁴ Als samenvatting kunnen we zeggen dat niet alleen de Schrift, maar ook de geschiedenis blijk geeft van de overgang van de laatste dag naar de eerste dag van de week als de te houden rustdag. Ten diepste gaat het daarmee om Christus en Zijn opstanding. De ware kerk mag vanuit de rust in Hem leven naar de geboden des Heeren. Dit heeft hetzelfde doel als de rustdag in de schepping duidelijk maakte, tot de eer en verheerlijking van een drieenig God.

² Ignatius, *Brief aan de Magnesianen*, 9.

³ Justin Martyr, *First Apology*, 67

⁴ <http://www.sabbaths.org/meeting.html>